

The role of administrative and political corruption in the increase in crimes committed by government employees in the laws of Iran and Iraq

Batoul Zaghir Eidan 1

Received: 30 April 2025

Zeinab Pourkhaghan Shahrezaei 2

Reception: 9 June 2025

Mohammad Salem Karim Roiei 3

Mohammad Sharif Shahi 4

Abstract:

Administrative corruption in Iran and Iraq, as a key factor in the increase in crimes committed by government employees, plays a multifaceted and complex role. This role is effective not only in increasing the occurrence of crimes, but also in intensifying their negative consequences. In both countries, government structures and lack of transparency have provided a suitable environment for the emergence of administrative corruption. This corruption, in the form of bribery, embezzlement, fraud, and abuse of office, has spread widely in government agencies and has reduced public trust and political instability. Government employees who witness lawlessness and impunity for corruption criminals are more inclined to commit crimes. This vicious cycle itself causes the further development of corruption on a wider scale. On the other hand, the category of administrative corruption weakens supervisory and judicial mechanisms; bribery and political influence in the judicial system make it easy for criminals to escape punishment or their punishments are insufficient. This not only increases crime, but also creates a culture of distrust and despair in society. The researcher, using a descriptive-analytical method, has reached the following conclusions: in Iran, the concentration of power and influence of religious institutions has reduced transparency and paved the way for corruption. In Iraq, political instability and the weakness of government institutions have led to widespread administrative corruption.

1 PhD Student in Public Law, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran

2 Assistant Professor, Department of Law, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran
(Corresponding Author)

3 Assistant Professor, Department of Law, Wasit College, Wasit Province, Iraq (Second Supervisor)

4 Assistant Professor, Department of Law, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran (Advisor)

<http://doi.org/10.30510/pscci.2025.278947.1005>

نقش فساد اداری و سیاسی در افزایش جرایم کارکنان دولت در حقوق ایران و عراق

بتول زغیر عیدان ^۱ID

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۱۰

زینب پورخاقان شاهرضایی ^۲ID

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۱۹

محمد سالم کریم رویعی ^۳ID

محمدشرف شاهی ^۴ID

چکیده

فساد اداری در کشورهای ایران و عراق، به عنوان عاملی کلیدی در افزایش جرایم کارکنان دولت، نقشی چند وجهی و پیچیده ایفا می‌کند. این نقش نه تنها در افزایش وقوع جرایم، بلکه در تشدید پیامدهای منفی آنها نیز تاثیرگذار است. در هر دو کشور، ساختارهای حکومتی و فقدان شفافیت، زمینه مناسبی را برای بروز فساد اداری فراهم آورده‌اند. این فساد، به صورت رشوه‌خواری، اختلاس، کلاهبرداری و سوءاستفاده از موقعیت شغلی، در سطح وسیعی در دستگاه‌های دولتی شیوع داشته و باعث کاهش اعتماد عمومی و بی‌ثباتی سیاسی شده است. فساد اداری، انگیزه ارتکاب جرایم را در کارکنان دولت افزایش می‌دهد. فرهنگ مبتنی بر رلنت خواری و عدم مسئولیت‌پذیری، زمینه را برای تخلفات اقتصادی و مالی فراهم می‌آورد. کارکنان دولتی که شاهد بی‌قانونی و عدم مجازات برای مجرمان فساد هستند، تمایل بیشتری به ارتکاب جرم پیدا می‌کنند. این چرخه معیوب، خود باعث توسعه بیشتر فساد در سطح وسیع‌تر می‌شود. از طرف دیگر، مقوله فساد اداری، مکانیسم‌های نظارتی و قضایی را تضعیف می‌کند؛ رشوه‌خواری و تأثیرگذاری سیاسی در سیستم قضایی، باعث می‌شود که افراد مجرمان به راحتی از مجازات فرار کنند و یا مجازات‌های آنها کافی نباشد. این امر، نه تنها باعث افزایش جرایم می‌شود، بلکه به ایجاد یک فرهنگ بی‌اعتمادی و ناامیدی در جامعه نیز منجر می‌گردد. پژوهشگر با روش توصیفی تحلیلی به این نتایج رسیده است که در کشور ایران، متمرکز بودن قدرت و نفوذ نهادهای مذهبی، شفافیت را کاهش داده و زمینه‌ساز فساد شده است. در کشور عراق، بی‌ثباتی سیاسی و ضعف نهادهای دولتی، موجب شده که فساد اداری به طور وسیعی شیوع داشته باشد. در هر دو کشور، فقدان مکانیسم‌های شفاف و قابل پیگیری برای گزارش‌دهی و بررسی فساد، باعث می‌شود که جرایم کارکنان دولت به راحتی پوشیده مانده و مجرمین مسئول شناسایی نشود.

کلیدواژگان: فساد اداری، کارکنان دولت، حقوق ایران، دیوان عدالت اداری، حقوق عراق.

^۱ دانشجوی دکتری حقوق عمومی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران

^۲ استادیار گروه حقوق، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول)

Pourkhaghan@iau.ac.ir

^۳ استادیار گروه حقوق، دانشکده واسط استان واسط، عراق

^۴ استادیار گروه حقوق، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران

مقوله فساد اداری به‌عنوان یک پدیده غالب در بسیاری از کشورها، مخصوصاً در کشورهای در حال توسعه نظیر ایران و عراق، به یکی از چالش‌های اساسی و جدی مبدل شده است. این پدیده، به‌واسطه تأثیرات منفی‌اش بر نهادهای دولتی و نظام‌های اجتماعی، به‌طور مستقیم بر کارایی دولت‌ها و خدمات عمومی اثر می‌گذارد. فساد اداری نه تنها به تضعیف ساختارهای قانونی و نظارتی منجر می‌شود، بلکه به‌عنوان محرکی برای افزایش جرایم کارکنان دولت عمل کرده و سبب کاهش اعتماد عمومی به نهادهای دولتی می‌شود. در کشور ایران، فساد اداری ریشه‌های عمیق و تاریخی دارد و تحت تأثیر عوامل متعددی نظیر فرهنگ سازمانی، ضعف نظارتی، و پایداری سیستم‌های سیاسی و اقتصادی شکل گرفته است. رفتارهای غیرقانونی در میان کارکنان دولت معمولاً ناشی از محیطی است که در آن فرصت‌های سوءاستفاده به‌راحتی فراهم می‌شود. نبود شفافیت در فرآیندهای اداری و ضعف در اجازات و پیگیری‌های قانونی، به کارکنان این امکان را می‌دهد که از قدرت خود سوءاستفاده کنند و به ارتکاب جرایم مختلف، از جمله رشوه‌خواری و اختلاس، روی آورند. این وضعیت در کشور عراق نیز به وضوح مشهود می‌باشد، جایی که فساد به یکی از عوامل بنیادی بحران‌های اجتماعی و اقتصادی تبدیل شده است. عراق، با تاریخچه‌ای از جنگ و ناامنی و همچنین نهادهای ضعیف، به بستر مناسبی برای بروز فساد و جرایم اداری تبدیل شده است. در این کشور، کارکنان دولتی به دلیل نداشتن نظارت مؤثر، پیگیری‌های قانونی ضعیف، و وجود موانع اجتماعی و سیاسی، به‌طور فزاینده‌ای به رفتارهای غیراخلاقی و غیرقانونی متوسل می‌شوند. دولت‌های ایران و عراق، با وجود اقدامات متعدد برای مبارزه با مقوله فساد اداری و ارتقای شفافیت در نهادهای دولتی، همچنان با چالش‌های جدی مواجه‌اند (الجمیلی، ۱۴۰۱: ۳۷). عدم پایبندی به اصول قانونی و اخلاقی، همچنین نبود نظارت مستقل و مؤثر، از جمله عواملی هستند که مانع از بهبود وضعیت می‌شوند. در این شرایط، جرایم کارکنان دولت به تهدیدی جدی برای کارایی و مشروعیت این نهادها بدل شده و جامعه را با نارضایتی و بی‌اعتمادی روبه‌رو می‌کنند. مضاف بر این، مبحث فساد اداری به‌عنوان عاملی مؤثر بر کیفیت خدمات عمومی و توزیع منابع در جامعه عمل می‌کند. این موضوع می‌تواند به بروز نابرابری‌های شدید اجتماعی و اقتصادی منجر شود و در نهایت، توازن اجتماعی را تحت تأثیر قرار دهد. با توجه به اینکه فساد عموماً به دور از شفافیت و نظارت صورت می‌گیرد، حاکمیت قانون به‌طور جدی تضعیف می‌شود و این امر باعث سلب اعتماد عمومی از نهادهای دولتی خواهد گردید. از جهتی دیگر، در زمینه مقابله با مقوله فساد اداری و کاهش جرایم کارکنان دولت، لازم می‌باشد تا سیاست‌های مناسبی اتخاذ گردد؛ پیاده‌سازی شیوه‌های جدید نظارتی، آموزش کارکنان در زمینه اخلاق حرفه‌ای و ایجاد محیط اداری شفاف می‌تواند به کاهش پیچیدگی‌های ناشی از فساد کمک کند. این موضوع می‌تواند به تبدیل نظام‌های دولتی به نهادهای پاسخگو و مؤثر منجر شود که به تبع آن، سطح خدمات عمومی بهبود یابد. سرانجام، برای مقابله با فساد اداری و افزایش کارایی کارکنان دولت در هر دو کشور ایران و عراق، همکاری میان نهادهای دولتی، جامعه مدنی، و سازمان‌های بین‌المللی ضروری است. تقویت نهادهای نظارتی، ایجاد فرهنگ پاسخگویی و شفافیت، و تأسیس سازوکارهای قانونی مؤثر می‌تواند به بهبود وضعیت موجود کمک کند. در نهایت، برای ساختن آینده‌ای روشن‌تر و متعادل‌تر، نیاز به یک رویکرد یکپارچه و جامع در برخورد با فساد و ارتکاب جرایم اداری احساس می‌شود. با ایجاد شرایطی امن و معاف از فساد، می‌توان به اطمینان از رشد اقتصادی و اجتماعی در کشورهای ایران و عراق امیدوار بود.

۱- مبانی فساد اداری

مقوله فساد اداری به عنوان یک مشکل جهانی، از جنبه‌های مختلفی قابل بررسی است. مبانی فساد اداری به قدری گسترده و پیچیده هستند که می‌توان آنها را در زیر مجموعه‌هایی مانند عوامل اقتصادی، فرهنگی، ساختاری و سیاسی تقسیم‌بندی کرد (السوامی، ۲۰۲۰: ۱۴). در ادامه به هر یک از این مباحث پرداخته می‌شود:

۱-۱- عوامل اقتصادی:

عوامل اقتصادی نقش بسزایی در بروز فساد اداری دارند. در شرایطی که هشدارهای اقتصادی، مانند بیکاری، فقر و نابرابری اقتصادی وجود داشته باشد، انگیزه‌های بیشتری برای ارتکاب فساد میان کارکنان دولت به وجود می‌آید. در واقع، وقتی که افراد به منابع مالی در دسترس و غیرقانونی دسترسی پیدا کنند، احتمال اینکه به راه‌های غیرقانونی از جمله رشوه‌خواری و اختلاس روی بیاورند بیشتر می‌شود. این شرایط اقتصادی و اجتماعی نه تنها به بروز فساد بلکه به گسترش و تشدید آن نیز منجر می‌شود (یونس، ۲۰۱۰: ۳۹). به عنوان مثال، در کشورهای در حال توسعه، عدم دسترسی به خدمات و مزایای اجتماعی می‌تواند به رفتارهای غیرقانونی دامن بزند.

۱-۲- عوامل فرهنگی

عوامل فرهنگی نیز بخشی از مبانی فساد اداری محسوب می‌شوند. در جوامعی که فرهنگ حاکم بر آنها به صورت غیررسمی از رفتارهای غیرقانونی مثل رشوه‌خواری و سوءاستفاده اجتماعی حمایت می‌کند، احتمال دست زدن به فساد در میان کارکنان دولتی بالاتر می‌رود. برنامه‌های آموزشی و تبلیغی ناکافی در زمینه اخلاق عمومی و مسئولیت اجتماعی می‌تواند منجر به ایجاد باورهای غلط در مورد فساد شود و آن را به عنوان یک رفتار معمول و مقبول در ذهن افراد جا بیندازد (یاری خواه و قاید، ۱۴۰۲: ۰۹). فرهنگ سازمانی و خانوادگی، در این زمینه می‌تواند تأثیرگذار باشد و اگر جامعه‌ای به فساد عادت کند، آن زمان انتظارات عمومی نیز به گونه‌ای تغییر خواهد کرد که نوعی عادی‌سازی برای این رفتارها ایجاد شود.

۱-۳- عوامل ساختاری

عوامل ساختاری، به نوع سیستم‌های اداری و سازمانی مرتبط هستند که در آنها فساد امکان‌پذیر می‌شود. در سیستم‌های دولتی با ساختارهای پیچیده و عدم شفافیت، فرصتی برای سوءاستفاده و فساد فراهم می‌شود. عدم وجود مکانیزم‌های نظارتی مؤثر، ضعف در پیگیری عملکرد کارکنان و عدم شفافیت در فرآیندها، همگی به گسترش فساد کمک می‌کنند. به عنوان نمونه، اگر نظارتی بر هزینه‌های دولتی و تصمیم‌گیری‌ها وجود نداشته باشد، احتمال ارتکاب فساد به طور چشمگیری افزایش می‌یابد (محسنی، ۱۳۹۰: ۱۴۵). همچنین، وجود نهادهای غیرشفاف و ناکارآمد می‌تواند به نوعی پناهگاه برای فساد تبدیل شود.

۱-۴- عوامل سیاسی

عوامل سیاسی نیز تأثیر زیادی بر فساد اداری دارند. ناپایداری سیاسی، وجود دیکتاتوری، و ضعف نظام‌های قانونی و قضائی از جمله عواملی هستند که به ایجاد و گسترش فساد کمک می‌کنند. در کشورهایی که حقوق بشر و آزادی‌های مدنی در خطر هستند، فساد به طور معمول در تمام سطوح دولتی شیوع پیدا می‌کند.

سیاستمداران و تصمیم‌گیرندگان می‌توانند با سوءاستفاده از قدرت خود، فرصت‌های بیشتری برای فساد ایجاد کنند. بدین ترتیب، وجود خشونت و عدم ثبات سیاسی، قادر است بستر لازم برای رشد فساد را فراهم کند و اعتماد عمومی به نهادهای دولتی را به شدت کاهش دهد (قطیط، ۲۰۱۶: ۲۲۹).. بنابراین، اصلاحات سیاسی و تقویت نهادهای حقوقی و قضائی می‌تواند به کاهش فساد اداری و افزایش کارایی کمک کند.

۲- نظام حقوقی کارکنان دولت در کشورهای ایران و عراق

نظام حقوقی کارکنان دولت در کشورهای ایران و عراق، ضمن اشتراک در برخی ساختارهای بنیادین، تفاوت‌های قابل توجهی دارد که ناشی از عوامل حقوقی، اجتماعی، سیاسی و تاریخی هر کشور است. در کشور ایران، نظام حقوقی کارمندان دولت بر اساس قانون مدیریت خدمات کشوری، قانون کار و قوانین مرتبط دیگر تنظیم شده است. این قوانین ناظر بر استخدام، مزایا، تعهدات و انضباط کاری کارکنان دولتی هستند و از ضمانت‌های قانونی محکم‌تری نسبت به بخش خصوصی برخوردارند. نظام اداری ایران از سالیان دور بر اساس شایستگی و آزمون‌های رقابتی شکل گرفته و پس از انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷، اصول عدالت و شفافیت در استخدام برای دستگاه‌های دولتی بیش‌ازپیش مورد تأکید قرار گرفت. استخدام در دستگاه‌های دولتی ایران معمولاً از طریق آزمون‌های عمومی و تخصصی صورت می‌گیرد (علی، ۱۴۰۲: ۲۱). متقاضیان جذب در دولت ملزم به گذراندن فرآیندهای ارزیابی نظیر بررسی‌های امنیتی و مصاحبه‌های کاری هستند. این اقدامات با هدف شفافیت و پیشگیری از فساد طراحی شده‌اند. در کنار این فرآیندها، شرایطی همچون تابعیت ایرانی، پایبندی به اصول اسلامی و عدم سابقه کیفری نیز از الزامات جذب کارکنان محسوب می‌شود. حقوق و مزایای کارکنان دولت در کشور ایران بر اساس جداول مصوب سالیانه مشخص شده و شامل حقوق ثابت، فوق‌العاده شغل، اضافه‌کاری، پاداش، کمک‌هزینه‌های مسکن و معیشت و بیمه‌های درمانی و بازنشستگی می‌شود. این مزایا سالانه با توجه به نرخ تورم و خط فقر تعدیل می‌شوند. مهم‌ترین مرجع نظارت بر اجرای این حقوق، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور است که در بازرنگری و تنظیم قوانین اداری نقش محوری ایفا می‌کند. یکی دیگر از جنبه‌های مهم نظام حقوقی کارکنان دولت در ایران، پایبندی به اصول اخلاقی و انضباط کاری است. دستگاه‌های دولتی موظف به برخورداری از نظارت‌های دقیق بر عملکرد کارکنان و شناسایی تخلفات احتمالی نظیر غیبت غیرموجه، سوءاستفاده از جایگاه دولتی یا فساد اداری‌اند. برای رسیدگی به تخلفات، هیئت‌های رسیدگی به تخلفات اداری در هر دستگاه فعال هستند که می‌توانند بسته به نوع تخلف، مجازات‌هایی از تذکر کتبی تا برکناری از خدمت اعمال کنند (سیف زاده، ۱۳۹۷: ۷۶). همچنین، توسعه حرفه‌ای کارکنان دولت در کشور ایران از طریق آموزش‌های ضمن خدمت و ارتقای تحصیلی مورد تأکید است. این آموزش‌ها در راستای بهبود بهره‌وری و سازگاری با نیازهای جدید جامعه طراحی می‌شوند.

در کشور عراق، نظام حقوقی کارکنان دولت از ساختار ترکیبی و متأثر از تحولات اجتماعی و سیاسی بی‌ثبات کشور نشأت گرفته است. این نظام، به طور کلی، از قوانین معرفی شده در دوره‌های با ثبات‌تر، پیش از جنگ‌ها و تحولات اخیر، الهام گرفته است. پس از سقوط صدام حسین در سال ۲۰۰۳، اصلاحات گسترده‌ای در قوانین کارکنان دولت صورت گرفت، ولی اجرای این قوانین همچنان با چالش‌های جدی روبه‌روست. وزارت برنامه‌ریزی و وزارت کار و امور اجتماعی عراق نقش اصلی را در تنظیم و اجرای سیاست‌های اداری و حقوقی کارکنان بر عهده دارند. با این حال، نبود شفافیت و ضعف‌های اجرایی باعث شده که بسیاری از این اصلاحات

به‌خوبی در عمل پیاده نشود (علی، ۲۰۱۸: ۵۵). استخدام کارکنان دولت در کشور عراق، مشابه کشور ایران، نیازمند فرآیندهای ارزیابی است؛ اما به دلیل ضعف ساختارهای نظارتی و افزایش فساد، در بسیاری از موارد فرایندها تحت تأثیر روابط غیررسمی و تطمیع قرار می‌گیرند. کارکنان دولت در کشور عراق نیز از حقوق و مزایای مشخصی برخوردارند که شامل پرداخت حقوق ثابت، اضافه‌کاری و پاداش است. اما شرایط اقتصادی و ناپایداری سیاسی، موجب شده کارکنان دولت در عراق با دریافت‌های نامنظم و کاهش قدرت خرید مواجه باشند. این مشکل به‌خصوص در مناطق جنگ‌زده و مناطقی که دسترسی دولتی وجود ندارد، شدت بیشتری پیدا کرده است. آزادی‌های شغلی در کشور عراق، هم در حوزه نظری و هم در حوزه عملی، با محدودیت‌های زیادی روبه‌رو است (صفاء، ۲۰۱۵: ۴۷). کارکنان دولت برای رسیدگی به مشکلات شغلی خود معمولاً از ابزارهای قانونی کافی برخوردار نیستند و در بسیاری از موارد حقوق آن‌ها به‌درستی اجرا نمی‌شود. در موارد خاص، تضادهای سیاسی و قومی نیز به پیچیدگی موضوع افزوده و موجب تنش‌های فراوان میان کارکنان و دستگاه‌های دولتی شده است. فساد اداری در عراق یکی از چالش‌های جدی نظام اداری این کشور است که تمامی سطوح دولتی را دربر گرفته و موجب کاهش اعتماد عمومی به دولت شده است (عبد اللطیف، ۲۰۱۴: ۱۲۱). در بحث انضباط کاری، نهادهای نظارتی در کشور عراق فعالیت‌های محدودی دارند و اغلب نمی‌توانند اقدامات مؤثری در برابر تخلفات سیستماتیک انجام دهند. ضعف در برخورد با تخلفات نظیر رشوه‌خواری و سوءاستفاده از قدرت، ساختار اداری این کشور را در معرض فروپاشی قرار داده است.

در زمینه آموزش و توسعه کارکنان نیز ضعف‌های قابل توجهی وجود دارد، چرا که دولت عراق منابع کافی برای آموزش مهارت‌های حرفه‌ای کارکنان در اختیار ندارد. این مسئله، به همراه فرسودگی تجهیزات و زیرساخت‌های دولتی، موجب کاهش کارآمدی خدمات عمومی شده است. نظام بازنشستگی در کشور عراق یکی دیگر از چالش‌های جدی است. برخلاف ایران که سیستم بازنشستگی نسبتاً با ثبات تری دارد و کارکنان پس از بازنشستگی از حقوق مشخص و خدمات درمانی بهره‌مند می‌شوند، در کشور عراق بازنشستگان غالباً با مشکلات مالی و عدم تعهد دولت به پرداخت حق و حقوق خود مواجه‌اند. همچنین، بحران‌های مالی و کاهش درآمدهای نفتی، توانایی دولت عراق را برای تأمین تعهدات مالی کاهش داده و باعث شده بازنشستگان و کارکنان فعلی با مشکلات شدیدی روبه‌رو شوند (علیوی علیوی، ۱۴۰۱: ۶۶). در یک جمع‌بندی، می‌توان گفت که نظام حقوقی کارکنان دولت در کشورهای ایران و عراق از جنبه‌هایی مانند ساختار قانونی، وضعیت استخدامی و مزایا شباهت‌هایی دارند؛ اما کشور عراق به دلیل بی‌ثباتی سیاسی، فقدان شفافیت و گسترش فساد، از ضعف‌های ساختاری رنج می‌برد. این در حالی است که ایران، هرچند با چالش‌هایی همچون تورم و ناکارآمدی برخی دستگاه‌های دولتی مواجه است، اما در زمینه‌های ثبات نسبی در امور اداری، شفافیت و تعریف حقوق کارکنان، از وضعیت مطلوب‌تری برخوردار است (عبدالمحسن عبدالمحسن، ۱۴۰۲: ۲۱). برای هر دو کشور، نیاز به اصلاحات بنیادی، تقویت نظارت و آموزش تخصصی کارکنان یک اولویت اساسی به شمار می‌رود.

۳. وضعیت فساد اداری در ایران

فساد اداری در ایران به‌عنوان یکی از چالش‌های مهم اجتماعی و اقتصادی، تأثیرات گسترده‌ای بر عملکرد نهادهای دولتی و اعتماد عمومی به دولت دارد. این پدیده به‌طور عمده ناشی از ترکیبی از عوامل ساختاری، فرهنگی و اقتصادی است که در طول زمان به‌وجود آمده‌اند. یکی از دلایل اصلی فساد اداری در ایران، ضعف

در سیستم‌های نظارتی و عدم شفافیت در فرآیندهای اداری است. این ضعف‌ها باعث می‌شود که فرصت‌های زیادی برای سوءاستفاده از قدرت و منابع عمومی به‌وجود آید. علاوه بر این، پیچیدگی و بوروکراسی موجود در ساختارهای دولتی، فرآیندهای تصمیم‌گیری را کند و غیرشفاف می‌کند و زمینه‌ساز فساد می‌شود (الماسی، محمد؛ فاطمی، ۱۳۹۷: ۱۰). از سوی دیگر، فرهنگ سازمانی و اجتماعی نیز نقش مهمی در گسترش فساد اداری دارد. در برخی موارد، رفتارهای غیرقانونی و غیراخلاقی به‌عنوان یک هنجار پذیرفته شده و حتی تشویق می‌شود. این مسئله به‌ویژه در محیط‌هایی که فشارهای اقتصادی و اجتماعی بالاست، بیشتر به چشم می‌خورد (السعیدی، ۱۴۰۱: ۴۱). در چنین شرایطی، افراد ممکن است به‌دنبال راه‌های غیرقانونی برای بهبود وضعیت مالی خود باشند. همچنین، نبود مجازات‌های مؤثر و بازدارنده برای متخلفان، انگیزه‌های لازم برای ارتکاب فساد را کاهش نمی‌دهد و حتی ممکن است به تشدید آن منجر شود.

پیامدهای فساد اداری در ایران بسیار گسترده و عمیق است. این پدیده باعث کاهش اعتماد عمومی به دولت و نهادهای دولتی می‌شود و می‌تواند به تضعیف سیستم‌های قانونی و نظارتی منجر شود. علاوه بر این، فساد اداری می‌تواند به بروز نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی دامن بزند و فرصت‌های برابر را برای همه افراد جامعه محدود کند. این نابرابری‌ها می‌تواند به نارضایتی‌های اجتماعی و حتی بحران‌های سیاسی منجر شوند. همچنین، فساد اداری می‌تواند به کاهش سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی و در نتیجه کاهش رشد اقتصادی منجر شود، زیرا سرمایه‌گذاران به مکان‌هایی با شفافیت و حکمرانی خوب بیشتر تمایل دارند. در پاسخ به این چالش‌ها، دولت ایران تلاش‌هایی برای مبارزه با فساد اداری انجام داده است. این تلاش‌ها شامل اصلاحات قانونی، تقویت نهادهای نظارتی و افزایش شفافیت در فرآیندهای اداری است. با این حال، موفقیت این اقدامات به اجرای مؤثر و پایدار آن‌ها بستگی دارد (براتی، ۱۳۹۸: ۱۳۵). برای کاهش فساد اداری، نیاز به تغییرات بنیادی در ساختارهای اداری و فرهنگی وجود دارد. این تغییرات باید به‌گونه‌ای باشد که انگیزه‌های لازم برای رفتارهای قانونی و اخلاقی را تقویت کند و فرصت‌های سوءاستفاده را به حداقل برساند. مبارزه با فساد اداری نیازمند همکاری و مشارکت همه‌جانبه از سوی دولت، نهادهای مدنی و جامعه است. تنها با ایجاد یک فرهنگ سازمانی و اجتماعی که بر پایه شفافیت، پاسخگویی و عدالت استوار باشد، می‌توان به کاهش فساد اداری و بهبود عملکرد نهادهای دولتی دست یافت (داستان و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۰۸). این امر نه تنها به افزایش اعتماد عمومی به دولت کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی کشور نیز منجر شود.

۳-۱- ابعاد فساد اداری در ایران

فساد اداری در ایران به‌عنوان یک پدیده پیچیده و چندبعدی، جنبه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی را در بر می‌گیرد. این فساد به‌طور عمده در ساختارهای دولتی و اجرایی کشور مشاهده می‌شود و تأثیرات گسترده‌ای بر اعتماد عمومی، کارایی دولت، و توسعه اقتصادی دارد. در این متن، ابعاد مختلف فساد اداری در ایران به‌طور جامع بررسی خواهد شد. یکی از ابعاد اصلی فساد اداری در ایران، ضعف در سیستم‌های نظارتی است. سیستم‌های نظارتی موجود، که شامل نهادهای قضائی، بازرسی کل کشور و سایر دستگاه‌های نظارتی است، در بسیاری از موارد کارایی لازم را ندارند. این ضعف‌ها می‌تواند به دلیل کمبود منابع انسانی و مالی، پیچیدگی‌های بوروکراتیک و عدم هماهنگی میان نهادهای مختلف باشد (رستمی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۹). نهادهای نظارتی در ایران با مشکلاتی مانند فقدان استقلال کافی و فشارهای سیاسی مواجه‌اند که مانع از

عملکرد مؤثر آنها می‌شود. این موضوع موجب ایجاد فضاهایی برای سوءاستفاده و فساد در ادارات دولتی می‌شود. بوروکراسی پیچیده و ناکارآمد در دستگاه‌های دولتی نیز یکی از عوامل اصلی فساد اداری به شمار می‌آید. بسیاری از فرآیندهای اداری در ایران به دلیل پیچیدگی‌های بیش از حد و نداشتن شفافیت، به‌صورت غیرشفاف و زمان‌بر اجرا می‌شوند. در این فرآیندها، جابجایی اختیارات میان دستگاه‌های مختلف و ارگان‌های اجرایی، موجب بروز فسادهایی مانند تبادل رشوه و استفاده از روابط برای تسریع امور می‌شود. این پیچیدگی‌ها زمینه را برای اعمال نفوذ از سوی افرادی با روابط ویژه فراهم می‌کند. فرهنگ سازمانی و اجتماعی نیز از ابعاد مهم فساد اداری در ایران است. در بسیاری از سازمان‌ها و ادارات دولتی، رفتارهای غیرقانونی و غیراخلاقی به‌عنوان یک هنجار پذیرفته شده و حتی در برخی موارد تشویق می‌شود. این امر می‌تواند نتیجه رفتارهای غیرشفاف در مدیریت منابع، استخدام، تخصیص پروژه‌ها یا اعطای قراردادها باشد. همچنین، در برخی از سازمان‌ها و نهادهای دولتی، فساد ممکن است به‌عنوان ابزاری برای جلب رضایت کارکنان یا دسترسی به منابع مالی پنهانی دیده شود (زارعی، ۱۳۹۶: ۱۰۵). در این وضعیت، افرادی که فساد نمی‌کنند، ممکن است به‌عنوان استثنا تلقی شوند و خود را در موقعیت‌های بحرانی بیابند.

عدم شفافیت در فرآیندهای دولتی نیز یکی دیگر از ابعاد فساد است. در برخی موارد، بسیاری از تصمیمات اجرایی در ایران به‌صورت غیرعلنی گرفته می‌شوند و اطلاعات درباره این تصمیمات برای عموم مردم منتشر نمی‌شود. این عدم شفافیت به فساد دامن می‌زند، زیرا اطلاعات کافی برای نظارت و ارزیابی صحیح تصمیمات وجود ندارد. به‌عنوان مثال، در مواردی که قراردادهای دولتی و پروژه‌های بزرگ اقتصادی در ایران اجرا می‌شود، جزئیات دقیق آن‌ها به‌راحتی قابل دسترسی نیست و این فضای عدم شفافیت می‌تواند به فساد در تخصیص منابع و تخصیص پروژه‌ها منجر شود. ارتباطات فامیلی و دوستی‌های شخصی در ساختارهای دولتی ایران یکی از بزرگترین زمینه‌های بروز فساد است. در بسیاری از موارد، انتصاب‌ها و تصمیمات کلیدی در دستگاه‌های دولتی نه بر اساس شایستگی بلکه به‌واسطه روابط شخصی و فامیلی صورت می‌گیرد. این امر موجب ایجاد شبکه‌های فامیلی و دوستانه‌ای می‌شود که در آن‌ها افراد به‌راحتی می‌توانند از منابع دولتی برای منافع شخصی خود استفاده کنند (محمد رسول، ۱۳۹۹: ۵۴). این نوع فساد به‌ویژه در سطوح میانه و پایین‌تر دولت بسیار رایج است. تخصیص ناعادلانه منابع یکی دیگر از ابعاد فساد در ایران است. در بسیاری از موارد، تخصیص منابع مالی، پروژه‌های عمرانی، یا حتی تسهیلات بانکی به‌صورت غیرشفاف و بر اساس روابط سیاسی یا شخصی صورت می‌گیرد. این عمل می‌تواند باعث تضعیف منابع عمومی و عدم تحقق پروژه‌های اقتصادی مهم شود. برخی از افراد از این راه‌ها برای کسب منافع غیرقانونی بهره‌برداری می‌کنند، در حالی که بسیاری از پروژه‌ها و طرح‌ها در جاهایی که به‌شدت نیازمند منابع هستند، با کمبود منابع مواجه‌اند. نقص در قانون‌گذاری و نظارت قانونی نیز ابعاد دیگری از فساد اداری در ایران به شمار می‌آید (موسوی فرد و شمسی زاد، ۱۴۰۰: ۱۳۹). گرچه قوانین و مقررات مربوط به مبارزه با فساد در ایران به‌طور گسترده‌ای تدوین شده‌اند، اما بسیاری از این قوانین به‌درستی اجرا نمی‌شوند و مجازات‌های در نظر گرفته‌شده برای متخلفان به‌ندرت اجرا می‌شود. در این زمینه، فساد قضائی و اجرایی از جمله مسائلی است که موجب عدم توانایی در برخورد با فساد در سطوح مختلف می‌شود. عدم کارآمدی سیستم قضائی و ضعف در برخورد با فساد در بسیاری از موارد باعث می‌شود افراد فاسد از مجازات‌ها فرار کنند.

بی توجهی به حقوق شهروندی و نارضایتی عمومی از دیگر ابعاد فساد اداری است که به شدت در ایران مشاهده می‌شود. فساد اداری، به‌ویژه در دستگاه‌های دولتی، می‌تواند باعث بی‌اعتمادی و نارضایتی عمومی از حکومت شود. مردم زمانی که مشاهده می‌کنند برخی افراد از طریق روابط خاص و فساد می‌توانند به راحتی از سیستم بهره‌برداری کنند، اعتماد خود را به نهادهای دولتی از دست می‌دهند. این امر منجر به بحران مشروعیت و کاهش اعتماد عمومی به تصمیمات دولتی می‌شود. کمبود آموزش و پرورش حرفه‌ای در ایران به‌ویژه در حوزه‌های اداری و مدیریتی یکی دیگر از عوامل گسترش فساد است. در بسیاری از موارد، کارکنان دولتی به دلیل نداشتن آموزش‌های کافی در زمینه‌های مدیریتی و اخلاقی، قادر به مقابله با چالش‌های فساد در محیط‌های کاری خود نیستند. کمبود دوره‌های آموزشی و برنامه‌های ارتقاء مهارت‌ها باعث می‌شود که کارکنان دولتی در مواجهه با فشارهای کاری و اقتصادی، به راحتی دچار فساد شوند (چراغی، ۱۳۹۸: ۰۱). نقش فساد در توسعه اقتصادی کشور به‌طور واضح در وضعیت اقتصادی ایران نمایان است. فساد اداری در بسیاری از موارد به‌طور مستقیم بر روند سرمایه‌گذاری‌ها، تخصیص منابع و عملکرد اقتصادی کشور تأثیر می‌گذارد. سرمایه‌گذاران خارجی، به‌ویژه کسانی که تمایل دارند در بازار ایران فعالیت کنند، در مواجهه با فساد، از سرمایه‌گذاری خود صرف نظر می‌کنند. این امر منجر به کاهش رشد اقتصادی و کند شدن فرآیند توسعه می‌شود. چالش‌های پیش‌رو نشان می‌دهد که مبارزه با فساد اداری در ایران نیازمند اصلاحات اساسی در نهادهای نظارتی، افزایش شفافیت در تمامی فرآیندهای دولتی، ایجاد سیستم‌های انگیزشی و مدیریتی صحیح و آموزش کارکنان است (پرتوی و همکاران، ۱۴۰۳: ۹۳). این مبارزه نمی‌تواند تنها توسط دولت انجام شود و نیاز به همکاری و مشارکت گسترده از سوی نهادهای مدنی، رسانه‌ها و جامعه دارد. تنها با ایجاد یک فرهنگ سازمانی شفاف، مسئولیت‌پذیر و پاسخگو می‌توان به کاهش فساد اداری و بهبود کارایی دولت در ایران دست یافت.

۲-۳- تأثیر فساد اداری بر جرایم کارکنان دولت در ایران

فساد اداری در ایران، به‌طور مستقیم و غیرمستقیم، تأثیر عمیقی بر ارتکاب جرایم توسط کارکنان دولت دارد. این تأثیر در چندین لایه و با مکانیسم‌های مختلف بروز پیدا می‌کند. در ابتدا، وجود فساد اداری یک محیط مناسب برای ارتکاب جرایم ایجاد می‌کند. وقتی که در سطح بالای دولت فساد سیستماتیک و گسترده باشد و مجازات‌های مؤثر برای آن اعمال نشود، این پیام را به کارکنان رده‌های پایین تر می‌رساند که رفتارهای غیرقانونی و تخلفات جزئی نیز قابل چشم‌پوشی هستند. این احساس مصونیت و عدم پاسخگویی، احتمال ارتکاب جرایم کوچک‌تر و بزرگ‌تر را افزایش می‌دهد. یکی دیگر از تأثیرات فساد اداری بر جرایم کارکنان دولت، کاهش اعتماد عمومی به سیستم‌های نظارتی است. وقتی که فساد در سطوح بالایی گسترده باشد، مردم به این نتیجه می‌رسند که سیستم قضایی و نهادهای نظارتی نمی‌توانند به‌طور مؤثر با فساد مقابله کنند (بهشتی و نوروزی، ۱۴۰۱: ۱۵). این امر منجر به کاهش گزارش‌دهی تخلفات و بی‌اعتمادی به عملکرد نهادهای نظارتی می‌شود. در نتیجه، کارکنان دولت که تمایل به ارتکاب جرم دارند، احساس امنیت بیشتری می‌کنند و احتمال شناسایی و مجازات شدن آن‌ها کاهش می‌یابد.

علاوه بر این، فساد اداری می‌تواند انگیزه مالی برای ارتکاب جرایم را افزایش دهد. وقتی که کارکنان دولت شاهد هستند که همکاران یا مقامات ارشدشان به راحتی از طریق فساد به ثروت و موقعیت اجتماعی دست می‌یابند، انگیزه آن‌ها برای ارتکاب جرایم مالی افزایش می‌یابد. این به ویژه زمانی حاد است که حقوق و مزایای

کارکنان دولت کافی نباشد و آن‌ها برای تأمین نیازهای خود مجبور به جستجوی راه‌های غیرقانونی باشند (میرلوحی و اسدی، ۱۴۰۳: ۵۳). فساد اداری همچنین می‌تواند به صورت غیرمستقیم بر جرایم کارکنان دولت تأثیر بگذارد. وقتی که در یک سازمان فساد شایع باشد، فرهنگ سازمانی آن سازمان نیز به سمت عدم شفافیت، بی‌مسئولیتی و بی‌توجهی به قوانین و مقررات حرکت می‌کند. این فرهنگ، فضای مناسبی را برای ارتکاب انواع مختلف جرایم فراهم می‌آورد. کارکنان در چنین محیطی احساس می‌کنند که رفتارهای غیرقانونی قابل پذیرش‌تر هستند و نسبت به عواقب آن بی‌تفاوت‌ترند. فساد اداری می‌تواند زمینه را برای جرایم سازمان‌یافته نیز فراهم کند (بهشتی و نوروزی، ۱۴۰۱: ۱۷). وقتی که گروهی از کارکنان دولت با هم درگیر فساد هستند، می‌توانند شبکه‌های فساد سازمان‌یافته‌ای را ایجاد کنند که در مقیاس بزرگ‌تر عمل می‌کنند و جرایم پیچیده‌تری را مرتکب می‌شوند (المحنه، ۱۴۰۰: ۵۸). این شبکه‌ها دسترسی بیشتری به اطلاعات و منابع دارند و توانایی بیشتری برای پنهان کردن فعالیت‌های غیرقانونی خود دارند.

در کنار همه این موارد، فساد اداری موجب تضعیف سیستم‌های آموزشی و تربیتی درون دستگاه‌های دولتی می‌شود. آموزش صحیح و ایجاد یک فرهنگ اخلاقی قوی می‌تواند از ارتکاب جرایم پیشگیری کند. اما وقتی که فساد سیستماتیک باشد، این آموزش‌ها بی‌تأثیر می‌شوند و کارکنان انگیزه لازم برای رعایت قوانین و مقررات را از دست می‌دهند. همچنین، فساد اداری موجب کاهش شفافیت و پاسخگویی در دولت می‌شود. این امر به نوبه خود می‌تواند به پنهان شدن جرایم کارکنان دولت کمک کند و پیگیری و محاکمه آن‌ها را دشوارتر نماید (ایمانی، ۱۴۰۳: ۴۱). در یک سیستم شفاف، امکان نظارت بر عملکرد کارکنان دولت و جلوگیری از ارتکاب جرایم وجود دارد. اما در سیستم‌های فاسد این نظارت ضعیف شده و امکان ارتکاب جرایم با خیال راحت‌تر فراهم می‌شود. علاوه بر این، فساد اداری می‌تواند به افزایش شکاف طبقاتی و نارضایتی عمومی بینجامد. این امر می‌تواند به نوبه خود به افزایش نرخ جرایم در جامعه، از جمله جرایم مربوط به کارکنان دولت منجر شود (نزال، ۱۴۰۲: ۷۰). زمانی که نابرابری و بی‌عدالتی افزایش می‌یابد، تمایل به ارتکاب جرم نیز افزایش می‌یابد.

لازم به ذکر است که فساد اداری، صرفاً به جرایم مالی محدود نمی‌شود. این نوع فساد می‌تواند زمینه را برای انواع دیگر جرایم از جمله جرایم مرتبط با قدرت، اختلاس، کلاهبرداری، آزار و اذیت و حتی جرایم خشونت‌آمیز فراهم آورد. کارکنانی که درگیر فساد هستند ممکن است از قدرت خود برای ترساندن و مجبور کردن دیگران استفاده کنند و در نتیجه جرایم دیگری نیز مرتکب شوند. مبارزه با فساد اداری، یک گام اساسی برای کاهش جرایم کارکنان دولت است. این مبارزه باید در همه سطوح دولت و با یک رویکرد جامع و هماهنگ انجام شود (عسگری و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۴۹). تنها با ایجاد شفافیت، پاسخگویی و تقویت سیستم‌های نظارتی می‌توان به کاهش فساد اداری و در نتیجه کاهش جرایم کارکنان دولت در ایران دست یافت. این یک فرایند طولانی و پیچیده است که نیازمند اراده سیاسی قوی، اصلاحات ساختاری و تغییرات فرهنگی است.

۴- وضعیت فساد اداری در عراق

فساد اداری در عراق، به عنوان یکی از چالش‌های اساسی این کشور، ریشه در ساختارهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی پیچیده و اغلب ناکارآمد آن دارد. پس از سقوط رژیم صدام حسین در سال ۲۰۰۳، عدم ثبات سیاسی، ضعف نهادهای دولتی و فقدان حاکمیت قانون، زمینه را برای گسترش فساد در سطوح مختلف دولت فراهم کرده است. این فساد، از رشوه‌خواری‌های خرد تا اختلاس‌های کلان، در تمامی بخش‌های دولت، از جمله

نیروهای امنیتی، وزارتخانه‌ها و شهرداری‌ها، مشاهده می‌شود (مطر، ۲۰۱۱: ۱۷). یکی از عوامل اصلی گسترش فساد در عراق، سیستم حامی‌پروری و قبیله‌گرایی است که در آن استخدام، تخصیص منابع و ارتقاء شغلی، بر اساس روابط شخصی و وابستگی‌های قبیله‌ای و نه شایستگی حرفه‌ای، صورت می‌گیرد. این امر، نه تنها کارایی دستگاه‌های دولتی را کاهش می‌دهد، بلکه زمینه را برای سوءاستفاده و رانت‌جویی فراهم می‌کند. ضعف نهادهای نظارتی و قضایی نیز از عوامل مهم گسترش فساد در کشور عراق است (عوده، ۲۰۱۶: ۵۴). نهادهای نظارتی و قضایی، به دلیل کمبود منابع، عدم استقلال کافی و نفوذ سیاسی، نمی‌توانند به‌طور مؤثر با فساد مبارزه کنند. این نهادها اغلب در معرض فساد خود نیز قرار دارند و این موضوع، مبارزه با فساد را دشوارتر می‌کند. عدم شفافیت در فرآیندهای دولتی، عامل دیگری است که به گسترش فساد اداری در عراق کمک می‌کند. عدم دسترسی عمومی به اطلاعات مربوط به بودجه دولتی، قراردادهای دولتی و فعالیت‌های نهادهای دولتی، زمینه را برای پنهان‌کاری و سوءاستفاده فراهم می‌کند. این امر، نظارت عمومی بر فعالیت‌های دولت را دشوار می‌کند و امکان حسابرسی دقیق را از بین می‌برد. بی‌ثباتی سیاسی و مداوم بودن درگیری‌ها و خشونت‌ها نیز بر میزان فساد اداری در عراق تأثیر می‌گذارند. در محیط‌های ناامن و بی‌ثبات، قوانین و مقررات به‌طور مؤثر اجرا نمی‌شوند و نهادهای دولتی قدرت و اعتبار خود را از دست می‌دهند. در این شرایط، فساد اداری به‌راحتی می‌تواند گسترش یابد و ریشه دواند (سعودی، ۲۰۱۷: ۶۸). اقتصاد وابسته به نفت عراق نیز یکی دیگر از عوامل مرتبط با گسترش فساد است. وابستگی شدید به درآمدهای نفتی، نبود تنوع اقتصادی و ضعف در مدیریت منابع مالی، زمینه را برای سوءاستفاده از منابع عمومی و اختلاس فراهم می‌کند. عدم شفافیت در نحوه مدیریت درآمدهای نفتی و اختلاس در این حوزه، از جمله مشکلات جدی دولت عراق است. مبارزه با فساد اداری در عراق، نیازمند اصلاحات گسترده در ساختارهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی این کشور است. تقویت نهادهای نظارتی و قضایی، افزایش شفافیت در فرآیندهای دولتی، برقراری حاکمیت قانون و ایجاد یک فرهنگ شفافیت و پاسخگویی، از جمله اقدامات ضروری برای مقابله با این معضل جدی هستند (سعید، ۲۰۱۴: ۲۱۹). بدون این اصلاحات، فساد اداری همچنان یکی از موانع اصلی پیشرفت و توسعه عراق باقی خواهد ماند.

۱-۴- ابعاد فساد اداری در عراق

مقوله فساد اداری در کشور عراق یک پدیده چندوجهی و پیچیده است که ریشه در تاریخ، ساختارهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی این کشور دارد. این فساد در سطوح مختلف دولت، از مقامات عالی‌رتبه تا کارکنان رده پایین، نفوذ کرده و عواقب ویرانگری بر توسعه و ثبات این کشور داشته است. بررسی ابعاد این فساد، نیازمند نگاهی عمیق به ساختارهای قدرت، سیستم‌های اقتصادی و فرهنگی حاکم بر عراق است (البهجی، ۲۰۱۴: ۷۸). یکی از ابعاد اصلی فساد اداری در عراق، ضعف حاکمیت قانون و نهادهای قضایی است. نبود استقلال واقعی قوه قضائیه و نفوذ سیاسی در سیستم قضایی، موجب می‌شود که مجرمان، به ویژه در سطوح بالای قدرت، به ندرت به‌طور مؤثر مجازات شوند. این امر، حس مصونیت را در میان فاسدان تقویت کرده و به گسترش فساد دامن می‌زند. سیستم حامی‌پروری و قبیله‌گرایی، از دیگر ابعاد مهم فساد در عراق است. استخدام‌ها و انتصابات دولتی اغلب بر اساس روابط شخصی، وابستگی‌های قبیله‌ای و مذهبی، و نه بر اساس شایستگی و تخصص صورت می‌گیرد (بنیه، ۲۰۱۰: ۳۳). این امر کارایی دستگاه‌های دولتی را کاهش داده و زمینه را برای سوءاستفاده از قدرت و منابع فراهم می‌سازد. عدم شفافیت در فرآیندهای دولتی، از جمله بودجه‌بندی، قراردادهای دولتی و

تخصیص منابع، از ابعاد دیگر فساد در عراق است. نداشتن دسترسی عمومی به اطلاعات مربوط به فعالیت‌های دولتی، موجب می‌شود که فساد به راحتی پنهان بماند و نظارت عمومی بر عملکرد دولت دشوار باشد. این عدم شفافیت، ابزار قدرتمندی برای فاسدان در دسترس قرار می‌دهد. رشوه‌خواری و باج‌گیری، به عنوان یکی از رایج‌ترین اشکال فساد در عراق، در تمامی سطوح دولت مشاهده می‌شود. این امر، نه تنها کارایی دستگاه‌های دولتی را کاهش می‌دهد، بلکه موجب نابرابری و بی‌عدالتی نیز می‌شود. شهروندان برای دریافت خدمات عمومی مجبور به پرداخت رشوه هستند، که این امر به فقیرتر شدن بیشتر بخش‌های آسیب‌پذیر جامعه منجر می‌شود. اختلاس و دزدی از منابع دولتی، از دیگر ابعاد مهم فساد در عراق است. به دلیل ضعف در سیستم‌های نظارتی و حسابرسی، مقامات دولتی می‌توانند به راحتی از منابع عمومی برای منافع شخصی خود استفاده کنند (آمین، ۲۰۲۱: ۵۴). این اختلاس‌ها، نه تنها به خروج منابع مالی از دولت می‌انجامد، بلکه باعث کاهش اعتماد عمومی به دولت نیز می‌شود.

فساد انتخاباتی، از جمله مسائلی است که به گسترش فساد اداری در عراق کمک می‌کند. دستکاری در انتخابات، خرید آرا و استفاده از منابع دولتی برای اهداف انتخاباتی، موجب می‌شود که افراد فاسد به قدرت برسند و این امر فساد اداری را تشدید می‌کند. نفوذ گروه‌های مسلح و شبه‌نظامیان، از دیگر ابعاد فساد در عراق است. این گروه‌ها، اغلب در فعالیت‌های غیرقانونی مانند قاچاق، رانتی و سایر فعالیت‌های خلاف قانون مشارکت دارند و از نفوذ خود برای کسب منابع و فشار بر مقامات دولتی استفاده می‌کنند. این امر، مبارزه با فساد را دشوارتر می‌کند. همچنین ضعف در سیستم‌های مدیریتی و اداری، از دیگر عوامل گسترش فساد در عراق است (العززی و الصالح، ۲۰۱۸: ۶۸). نداشتن سیستم‌های مدیریتی کارآمد و فقدان آموزش‌های کافی در زمینه مدیریت و مبارزه با فساد، موجب می‌شود که کارکنان دولت توانایی کافی برای مقابله با فساد را نداشته باشند. وجود بی‌ثباتی سیاسی و مداوم بودن درگیری‌ها، نیز به گسترش فساد اداری در عراق دامن می‌زند. در محیط‌های ناامن و بی‌ثبات، قوانین و مقررات به‌طور مؤثر اجرا نمی‌شوند و نهادهای دولتی قدرت و اعتبار خود را از دست می‌دهند. این شرایط، زمینه‌ای برای گسترش فساد فراهم می‌کند. وابستگی شدید به درآمدهای نفتی، باعث شده است که عراق در معرض رانت‌جویی و فساد در بخش انرژی قرار گیرد. عدم شفافیت در نحوه مدیریت درآمدهای نفتی و اختلاس در این حوزه، از مشکلات جدی عراق است. وجود فقر و نابرابری اقتصادی، نیز از عوامل مهم گسترش فساد در عراق است (القصاص، ۲۰۱۴: ۸۷). فقر و نابرابری، موجب می‌شود که بخش بزرگی از مردم به فساد روی آورند تا بتوانند نیازهای خود را برآورده کنند. این امر مبارزه با فساد را دشوارتر می‌کند. نبود فرهنگ شفافیت و پاسخگویی، از موانع اساسی مبارزه با فساد در عراق است. در جامعه‌ای که شفافیت و پاسخگویی به عنوان ارزش‌های اجتماعی به طور کامل جا نیفتاده باشد، مبارزه با فساد بسیار دشوارتر خواهد بود. مبارزه با فساد اداری در عراق نیازمند یک رویکرد جامع و چندبعدی است که شامل اصلاحات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی باشد (القزاز، ۲۰۱۵: ۱۱۷). تقویت نهادهای قضایی، افزایش شفافیت، برقراری حاکمیت قانون و ایجاد یک فرهنگ شفافیت و پاسخگویی، از جمله اقدامات ضروری برای مقابله با این معضل بزرگ در عراق هستند.

۲-۴- تأثیر فساد اداری بر جرایم کارکنان دولت در عراق

فساد اداری در عراق تأثیر عمیق و گسترده‌ای بر افزایش جرایم کارکنان دولت داشته است. این تأثیر در چندین وجه قابل بررسی است و به صورت یک چرخه معیوب عمل می‌کند که هم فساد را تقویت می‌کند و هم جرایم را افزایش می‌دهد. ضعف حاکمیت قانون و عدم پاسخگویی، محیطی را برای ارتکاب جرایم فراهم می‌کند که در آن کارکنان دولتی، به دلیل مصونیت نسبی از مجازات، به فعالیت‌های مجرمانه روی می‌آورند (الشلوی، ۲۰۱۶: ۲۴). یکی از مهمترین تأثیرات فساد اداری، کاهش حس مسئولیت‌پذیری در بین کارکنان دولت است. زمانی که فساد در سطح وسیعی رواج دارد، کارکنان دولت احساس می‌کنند که می‌توانند بدون هیچ گونه عواقبی، از مقام و موقعیت خود برای منافع شخصی سوءاستفاده کنند. این حس مصونیت، موجب می‌شود که آنها به راحتی به ارتکاب جرایم کوچک و بزرگ روی آورند. فساد اداری، زمینه را برای بروز جرایم مالی، مانند اختلاس، کلاهبرداری و سوءاستفاده از اموال دولتی فراهم می‌کند (السناری، ۲۰۱۵: ۹۸). هنگامی که سیستم‌های نظارتی ضعیف هستند و مکانیزم‌های حسابرسی کارآمد نیستند، کارکنان دولت به راحتی می‌توانند از منابع دولتی برای منافع شخصی خود استفاده کنند. فساد اداری می‌تواند به افزایش جرایم مربوط به قدرت و نفوذ بیانجامد. کارکنان دولتی فاسد، اغلب از قدرت و نفوذ خود برای اعمال زور، تهدید و باج‌گیری استفاده می‌کنند. این امر، موجب می‌شود که اعتماد عمومی به دولت کاهش یابد و امنیت اجتماعی مختل شود. فساد اداری، به ویژه در سیستم‌های قضایی و امنیتی، می‌تواند به افزایش جرایم مرتبط با نقض حقوق بشر بیانجامد. کارکنان فاسد در این نهادها، اغلب از قدرت خود برای تجاوز به حقوق شهروندان، مثل بازداشت‌های خودسرانه، شکنجه و عدم رعایت عدالت استفاده می‌کنند. فساد اداری، موجب تضعیف نهادهای دولتی می‌شود. زمانی که فساد در یک نهاد دولتی گسترش می‌یابد، کارایی و اعتبار آن کاهش می‌یابد و توانایی ارائه خدمات عمومی به شهروندان تضعیف می‌شود (الشلال، ۲۰۱۹: ۶۴). این امر می‌تواند زمینه را برای بروز انواع جرایم دیگر فراهم کند. فساد اداری، زمینه را برای بروز جرایم سازمان‌یافته، مانند قاچاق کالا و پولشویی فراهم می‌کند. کارکنان فاسد در گمرک، سازمان‌های مالی و سایر نهادهای دولتی، می‌توانند از قدرت و نفوذ خود برای تسهیل فعالیت‌های مجرمانه استفاده کنند.

مقوله فساد اداری می‌تواند به تشدید ناامنی و بی‌ثباتی اجتماعی منجر شود؛ زمانی که اعتماد عمومی به دولت کاهش می‌یابد و شهروندان احساس می‌کنند که دولت از حقوق و امنیت آنها حفاظت نمی‌کند، زمینه برای شورش‌ها و ناآرامی‌ها فراهم می‌شود. فساد اداری، موجب کاهش سرمایه‌گذاری در کشور می‌شود. زمانی که سرمایه‌گذاران احساس کنند که دولت فاسد است و امنیت سرمایه‌گذاری آنها به خطر افتاده است، از سرمایه‌گذاری در آن کشور خودداری می‌کنند. فساد اداری، به افزایش فقر و نابرابری اقتصادی منجر می‌شود. منابع دولتی که باید برای بهبود وضعیت مردم مصرف شوند، به جای آن به جیب مقامات فاسد می‌رود (العبادی، ۲۰۱۷: ۲۵). این امر موجب افزایش فقر و نابرابری در جامعه می‌شود. فساد اداری، زمینه را برای گسترش تروریسم و افراط‌گرایی فراهم می‌کند. گروه‌های تروریستی و افراط‌گرا، از فساد اداری برای کسب منابع و فشار بر دولت استفاده می‌کنند. مقوله فساد اداری، سبب کاهش کارایی دولت در ارائه خدمات عمومی می‌شود. کارکنان فاسد به جای آنکه به خدمات عمومی بپردازند، به دنبال منفعت شخصی خود هستند. این امر موجب کاهش رضایت عمومی از دولت می‌شود. مقوله فساد اداری، به تخریب اعتماد عمومی به دولت منجر می‌شود. زمانی که شهروندان احساس کنند که دولت فاسد است، اعتماد خود را به آن از دست می‌دهند. این امر موجب

بی‌ثباتی سیاسی و اجتماعی می‌شود (العبدی، ۲۰۱۸: ۱۶۲). در مجموع، مبارزه با فساد اداری در کشور عراق نیازمند یک رویکرد جامع و چندبعدی است که شامل تقویت نهادهای نظارتی، شفاف‌سازی فرآیندهای دولتی، برقراری حاکمیت قانون و ایجاد یک فرهنگ پاسخگویی باشد. بدون این اصلاحات، تأثیرات مخرب فساد اداری بر جرایم کارکنان دولت و جامعه عراق به قوت خود باقی خواهد ماند.

۵-مقایسه میزان تاثیر فساد اداری در افزایش جرایم کارکنان دولت در کشورهای ایران و عراق

مقایسه دقیق میزان تأثیر فساد اداری بر افزایش جرایم کارکنان دولت در ایران و عراق، به دلیل فقدان داده‌های آماری دقیق و قابل اعتماد در هر دو کشور، بسیار دشوار است. با این حال، می‌توان با استفاده از مطالعات کیفی، گزارش‌های سازمان‌های بین‌المللی و اخبار و گزارش‌های رسانه‌ای، به مقایسه کلی این دو کشور پرداخت. هر دو کشور دارای سیستم‌های سیاسی و اقتصادی پیچیده‌ای هستند که زمینه را برای فساد اداری و به تبع آن افزایش جرایم کارکنان دولت فراهم می‌کند. در هر دو کشور، ضعف حاکمیت قانون و نهادهای قضایی، نقش مهمی در افزایش جرایم کارکنان دولت دارد. عدم استقلال قوه قضاییه و نفوذ سیاسی، موجب می‌شود که مجرمان، به ویژه در سطوح بالای قدرت، به ندرت به طور مؤثر مجازات شوند. این امر، حس مصونیت را در میان فاسدان تقویت کرده و به گسترش فساد دامن می‌زند (الجمیلی، ۱۴۰۱: ۱۲۴). این وضعیت در عراق، به دلیل بی‌ثباتی سیاسی پس از سال ۲۰۰۳، به مراتب پیچیده‌تر و آشکارتر است:

الف) سیستم‌های حامی پروری و قبیله‌گرایی در هر دو کشور، به ویژه در کشور عراق، تأثیر بسزایی بر افزایش جرایم کارکنان دولت دارد. استخدام‌ها و انتصابات دولتی اغلب بر اساس روابط شخصی، وابستگی‌های قبیله‌ای و مذهبی، و نه بر اساس شایستگی و تخصص صورت می‌گیرد (الاماره، ۲۰۱۲: ۶۷). این امر، کارایی دستگاه‌های دولتی را کاهش داده و زمینه را برای سوءاستفاده از قدرت و منابع فراهم می‌سازد. در کشور ایران، این عامل با ساختارهای قدرت سیاسی در هم تنیده است.

ب) عدم شفافیت در فرآیندهای دولتی، در هر دو کشور، از جمله در بودجه‌بندی، قراردادهای دولتی و تخصیص منابع، موجب می‌شود که فساد به راحتی پنهان بماند و نظارت عمومی بر عملکرد دولت دشوار باشد. این عدم شفافیت، ابزار قدرتمندی برای فاسدان در دسترس قرار می‌دهد (جعفر علی، ۱۳۹۸: ۱۱۹). در کشور ایران، ساختارهای پیچیده اداری و سیستم‌های پیچیده مالی، این عدم شفافیت را تقویت می‌کنند؛

ج) رشوه‌خواری و باج‌گیری، به عنوان یکی از رایج‌ترین اشکال فساد در هر دو کشور، در تمامی سطوح دولت مشاهده می‌شود. این امر، نه تنها کارایی دستگاه‌های دولتی را کاهش می‌دهد، بلکه موجب نابرابری و بی‌عدالتی نیز می‌شود (الجمیلی، ۱۴۰۱: ۱۳۱). با این حال، گسترده‌گی این پدیده و شیوه‌های آن در دو کشور می‌تواند متفاوت باشد؛

د) اختلاس و دزدی از منابع دولتی، به دلیل ضعف در سیستم‌های نظارتی و حسابرسی، در هر دو کشور رخ می‌دهد. مقامات دولتی می‌توانند به راحتی از منابع عمومی برای منافع شخصی خود استفاده کنند (عبدالمحسن، ۱۴۰۲: ۱۰۰). البته شدت این پدیده و روش‌های آن ممکن است در ایران و عراق متفاوت باشد؛

در زمینه مقایسه هر دو کشور، می‌توان گفت که شدت فساد اداری و تأثیر آن بر جرایم کارکنان دولت، در عراق به دلیل بی‌ثباتی سیاسی و امنیتی، و ضعف بیشتر نهادهای دولتی، ممکن است شدیدتر از ایران باشد. اما این ادعا نیازمند بررسی‌های دقیق‌تر و داده‌های آماری موثق‌تر است. در کشور ایران، ساختار قدرت پیچیده و سیستم‌های

نظارتی نفوذپذیر، منجر به اشکال پیچیده‌تری از فساد می‌شود. در کشور ایران، ساختارهای قدرتمند سیاسی و مذهبی، فساد را به ابعاد وسیع‌تر و سیستماتیک‌تری گسترش می‌دهند (یوسفی و همکاران، ۱۴۰۳: ۶۹). در عراق، تأثیر قبیله‌گرایی و ضعف نهادهای امنیتی، منجر به بروز اشکال متفاوتی از فساد و جرم می‌شود. هر دو کشور از ضعف در سیستم‌های مدیریتی و اداری رنج می‌برند، که زمینه را برای گسترش فساد فراهم می‌کند (الأحمدی، ۲۰۱۵: ۲۳۶). نداشتن سیستم‌های مدیریتی کارآمد و فقدان آموزش‌های کافی در زمینه مدیریت و مبارزه با فساد، موجب می‌شود که کارکنان دولت توانایی کافی برای مقابله با فساد را نداشته باشند.

در هر دو کشور، بی‌اعتمادی به دولت و نهادهای قضایی، سبب کاهش همکاری شهروندان در مبارزه با فساد می‌شود. این بی‌اعتمادی، موجب می‌شود که افراد از گزارش دادن موارد فساد خودداری کنند. در هر دو کشور، فقر و نابرابری اقتصادی، به گسترش فساد کمک می‌کند. افراد فقیر اغلب به فساد روی می‌آورند تا بتوانند نیازهای اساسی خود را برآورده کنند. این امر، مبارزه با فساد را دشوارتر می‌کند. در هر دو کشور ایران و عراق، نبود فرهنگ شفافیت و پاسخگویی، از موانع اساسی مبارزه با فساد است. در جامعه‌ای که شفافیت و پاسخگویی به عنوان ارزش‌های اجتماعی به طور کامل جا نیفتاده باشد، مبارزه با فساد بسیار دشوارتر خواهد بود (السعیدی، ۱۴۰۱: ۱۵۹). به صورت اجمالی و خلاصه، هر چند مقایسه دقیق میزان تأثیر فساد اداری بر جرایم کارکنان دولت در کشورهای ایران و عراق دشوار است، اما می‌توان گفت که هر دو کشور با چالش‌های مشابهی در این زمینه روبرو هستند. ضعف نهادهای قضایی، حامی‌پروری، عدم شفافیت و فقر، از عوامل اصلی گسترش فساد در هر دو کشور هستند. با این حال، شرایط سیاسی و اجتماعی متفاوت، منجر به بروز اشکال متفاوتی از فساد و جرایم در این دو کشور شده است. تحقیقات دقیق‌تر و داده‌های آماری بیشتر نیاز است تا بتوان مقایسه‌ای دقیق‌تر و علمی‌تر انجام داد. لازم به ذکر است که این مقایسه کلی است و ممکن است جزئیات و تفاوت‌های منطقه‌ای و زمانی در هر دو کشور وجود داشته باشد (المزروعی، ۱۴۰۲: ۱۴۷). علاوه بر این، تعاریف و روش‌های اندازه‌گیری فساد اداری نیز می‌تواند در مطالعات مختلف متفاوت باشد، که این امر، مقایسه را دشوارتر می‌کند؛ در نتیجه، با وجود تفاوت‌های فراوان، هر دو کشور ایران و عراق با مشکل فساد اداری و پیامدهای آن بر افزایش جرایم کارکنان دولت مواجه هستند. مبارزه مؤثر با فساد نیازمند اصلاحات ساختاری، نهادی و فرهنگی جامع است که با برقراری حاکمیت قانون، شفافیت و پاسخگویی، و تقویت نهادهای نظارتی و قضایی محقق می‌شود (العزاوی، ۱۴۰۱: ۹۷). این یک مبارزه طولانی‌مدت است که نیازمند اراده سیاسی واقعی و همکاری همه اجزای جامعه است. محدودیت اطلاعات دقیق و قابل اعتماد سبب می‌شود که این تحلیل بیشتر به صورت کیفی و مقایسه‌ای باشد تا کمی و دقیق.

۶- راهکارهای مقابله با فساد اداری در کشورهای ایران و عراق

مقابله با فساد اداری در ایران و عراق، به دلیل ساختارهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی متفاوت این دو کشور، نیازمند رویکردهای متناسب و چندوجهی است (محمد نور، ۱۴۰۲: ۴۹). با این حال، برخی از راهکارهای اساسی مشترک وجود دارند که با تطبیق به شرایط خاص هر کشور، می‌توانند در کاهش فساد اداری مؤثر باشند:

۶-۱- تقویت حاکمیت قانون و استقلال قوه قضائیه

این مهم‌ترین گام در مبارزه با فساد است. قوه قضائیه باید از نفوذ سیاسی و اقتصادی مصون باشد و توانایی رسیدگی بی‌طرفانه به پرونده‌های فساد را داشته باشد (الأحمدی، ۲۰۱۵: ۱۹۸). در هر دو کشور، این امر مستلزم اصلاحات اساسی در ساختار و فرآیندهای قضایی، آموزش قضات و افزایش شفافیت در روند دادرسی است.

۲-۶- شفافیت و پاسخگویی در دولت

شفافیت در بودجه‌بندی، قراردادهای دولتی و تخصیص منابع، ضروری است. اطلاعات مربوط به عملکرد دولت باید به راحتی در دسترس عموم قرار گیرد و مکانیسم‌های مؤثر برای پاسخگویی دولت به شهروندان وجود داشته باشد. در ایران، این امر مستلزم اصلاح سیستم‌های اداری و مالی و ارائه اطلاعات دقیق و شفاف به مردم است (عبداللهی، ۱۴۰۳: ۱۱۹). در کشور عراق، نیاز به ساختارهای شفاف‌تر و مؤثرتر در مدیریت منابع عمومی وجود دارد.

۳-۶- تقویت نهادهای نظارتی

نهادهای نظارتی مستقل و قدرتمند، نقش حیاتی در شناسایی و پیشگیری از فساد دارند. این نهادها باید از استقلال مالی و مدیریتی برخوردار باشند و دسترسی آزاد به اطلاعات و منابع مورد نیاز برای انجام وظایف خود داشته باشند (عبداللهی، ۱۴۰۳: ۱۱۹). در هر دو کشور، تقویت کمی و کیفی این نهادها ضروری است.

۴-۶- اصلاح سیستم استخدام و انتصابات

سیستم استخدام و انتصابات در هر دو کشور باید بر اساس شایسته‌سالاری و شفافیت باشد. رانت‌خواری و محابات باید از بین برود و ملاک انتخاب افراد صلاحیت و توانایی آن‌ها باشد (عبداللهی، ۱۴۰۳: ۱۲۰). این امر مستلزم اصلاح قوانین و مقررات مربوط به استخدام و انتصابات است؛

۵-۶- افزایش حقوق و دستمزد کارکنان دولت

حقوق و دستمزد پایین کارکنان دولت می‌تواند آن‌ها را مستعد فساد کند. افزایش حقوق و دستمزد با توجه به شرایط اقتصادی هر کشور، می‌تواند به کاهش فساد کمک کند (عبداللهی، ۱۴۰۳: ۱۲۴). اما این به تنهایی کافی نیست و باید با سایر راهکارها ترکیب شود.

۶-۶- تقویت جامعه مدنی و رسانه‌های آزاد

جامعه مدنی و رسانه‌های آزاد می‌توانند نقش مهمی در افشای فساد و ایجاد فشار عمومی برای مبارزه با آن داشته باشند. در هر دو کشور، حفظ و تقویت این نهادها ضروری است. اما این امر مستلزم تغییر در فرهنگ سیاسی و اجتماعی است (تبارسوته، ۱۳۹۷: ۱۵)؛

۷-۶- آموزش و آگاهی عمومی

آموزش و آگاهی عمومی در مورد فساد و پیامدهای آن، نقش مهمی در پیشگیری از فساد و افزایش مشارکت مردم در مبارزه با آن دارد. در هر دو کشور، آموزش به شهروندان و مسئولان در مورد فساد و راه‌های مبارزه با آن، بسیار ضروری است (جوهر محمد و همکاران، ۱۴۰۲: ۲۶۵). مبارزه با فساد اداری یک فرآیند طولانی‌مدت و پیچیده است که نیازمند اراده سیاسی واقعی، همکاری همه اجزای جامعه و تغییر در فرهنگ سیاسی و اجتماعی است. بدون توجه به این موارد،

هیچ راهکاری به تنهایی نمی‌تواند به طور مؤثر با فساد مبارزه کند. این راهکارها باید به صورت یکپارچه و هماهنگ اجرا شوند و نتایج آن‌ها به طور دقیق ارزیابی شوند.

نتیجه گیری و پیشنهادات

نقش مبحث فساد اداری در افزایش جرایم کارکنان دولت در حقوق کشورهای ایران و عراق به عنوان یک موضوع پیچیده و چندوجهی قابل بررسی است. مبحث فساد اداری به طور مستقیم بر رفتار کارکنان دولتی تأثیر می‌گذارد و می‌تواند به عنوان یک عامل تسهیل‌کننده برای ارتکاب جرایم و تخلفات اداری عمل کند. در هر دو کشور، مقوله فساد اداری به عنوان یک پدیده شایع، مشکلات جدی برای نظام‌های اداری و قانونی ایجاد کرده است. در کشور ایران، فساد اداری به اشکال مختلفی مانند رشوه، اختلاس و سوءاستفاده از مقام بروز می‌کند. این پدیده نه تنها به تضعیف اعتماد عمومی به نهادهای دولتی منجر می‌شود، بلکه موجب کاهش کارایی و اثربخشی سیستم‌های اداری نیز می‌گردد. عوامل فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در شکل‌گیری این فساد نقش دارند و عدم شفافیت و ضعف نظارت‌ها از جمله دلایل اصلی بروز آن محسوب می‌شوند. در کشور عراق نیز وضعیت مشابهی وجود دارد. فساد اداری به عنوان یک مانع جدی در مسیر توسعه اقتصادی و اجتماعی این کشور شناخته می‌شود. در سال‌های اخیر، افزایش جرایم اداری مرتبط با مفاسد اقتصادی در عراق به ویژه پس از سقوط رژیم صدام حسین، به یک چالش بزرگ تبدیل شده است. این امر ناشی از ضعف نهادهای نظارتی و عدم وجود قوانین مؤثر برای مقابله با فساد است. تحقیقات نشان می‌دهد که فساد اداری باعث ایجاد جوّی از بی‌اعتمادی در میان کارکنان دولت می‌شود که خود به افزایش جرایم منجر می‌گردد. وقتی که کارکنان احساس کنند که قوانین و مقررات به طور عادلانه اجرا نمی‌شوند یا اینکه مقامات بالاتر از مجازات مصون هستند، احتمال ارتکاب تخلفات افزایش می‌یابد. این وضعیت نه تنها بر کارایی سیستم‌های دولتی تأثیر منفی دارد، بلکه انگیزه‌های اخلاقی کارکنان را نیز تضعیف می‌نماید. علاوه بر این، فساد اداری به کاهش سرمایه‌گذاری‌های خارجی و داخلی منجر می‌شود. سرمایه‌گذاران تمایل دارند تا در محیط‌هایی با شفافیت بالا و قوانین مشخص فعالیت کنند. بنابراین، وجود فساد در نظام اداری کشورهای ایران و عراق می‌تواند مانع جذب سرمایه‌های جدید شود و در نهایت بر رشد اقتصادی هر دو کشور اثراتی منفی بگذارد. از سوی دیگر، عدم وجود نظام‌های کنترلی مؤثر سبب شده که کارکنان دولت احساس نمایند که می‌توانند بدون ترس از مجازات اقدام به ارتکاب جرایم کنند. این احساس مصونیت باعث گسترش فرهنگ فساد در سازمان‌ها شده و موجب افزایش تخلفات اداری می‌شود. بنابراین، اصلاحات اساسی در ساختارهای اداری و تقویت نمودن نهادهای نظارتی برای کاهش این معضل ضروری می‌باشد. در نهایت، برای مقابله با آثار منفی فساد اداری بر جرایم کارکنان دولت، نیاز به رویکردهای جامع و چندجانبه وجود دارد. این رویکردها باید شامل تقویت قوانین ضدفساد، آموزش کارکنان درباره اخلاق حرفه‌ای و ایجاد نظام‌های شفاف نظارتی باشد. همچنین، ایجاد فرهنگ سازمانی مثبت که بر اساس ارزش‌های اخلاقی بنا شده باشد، می‌تواند به کاهش فساد و ارتکاب جرایم کمک کند. به طور کلی، نقش فساد اداری در افزایش جرایم کارکنان دولت در حقوق ایران و عراق یک چالش جدی است که نیازمند توجه ویژه سیاست‌گذاران و نهادهای نظارتی است تا بتوانند با اتخاذ تدابیر مؤثر، این معضل را کاهش دهند و بهبود وضعیت نظام‌های اداری را فراهم آورند.

برای مقابله با فساد اداری و کاهش جرایم کارکنان دولت در کشورهای ایران و عراق، چند پیشنهاد کاربردی می‌توان ارائه داد که می‌تواند به بهبود وضعیت موجود کمک کند:

- تقویت نمودن میزان شفافیت و دسترسی به اطلاعات: ایجاد سامانه‌های الکترونیکی برای ثبت و انتشار اطلاعات مربوط به فعالیت‌های دولتی، قراردادهای و حقوق و دستمزد کارکنان می‌تواند به شفافیت در عمل کمک کند. این سامانه‌ها باید به گونه‌ای طراحی

شوند که عموم مردم بتوانند به راحتی به اطلاعات دسترسی داشته باشند و از این طریق نظارت عمومی بر فعالیتهای دولت افزایش یابد؛

-اصلاح نظام اداری و ساختاری: اصلاحات در ساختارهای اداری با هدف کاهش تصدی‌گری دولت و تمرکز بر کارایی می‌تواند به کاهش فساد کمک کند. این شامل تفویض اختیارات به نهادهای محلی و غیرمتمرکز کردن فرآیندهای تصمیم‌گیری است که می‌تواند از ایجاد روابط غیررسمی و فسادزا جلوگیری کند؛

-تقویت نهادهای نظارتی: ایجاد و تقویت نهادهای مستقل نظارتی که مسئولیت بررسی و پیگیری موارد فساد را بر عهده دارند، می‌تواند به افزایش پاسخگویی کارکنان دولت کمک کند. این نهادها باید توانایی لازم برای انجام بازرسی‌های دوره‌ای و مستقل را داشته باشند؛

-آموزش و فرهنگ‌سازی: برگزاری دوره‌های آموزشی برای کارکنان دولت درباره اخلاق حرفه‌ای، حقوق شهروندی و عواقب فساد می‌تواند آگاهی آن‌ها را افزایش دهد. همچنین، فرهنگ‌سازی در جامعه درباره اهمیت مبارزه با فساد و تشویق رفتارهای اخلاقی در تمامی سطوح اجتماعی ضروری است؛

-توسعه دولت الکترونیک: پیاده‌سازی سیستم‌های دولت الکترونیک می‌تواند فرآیندهای اداری را تسهیل کرده و از بروز فساد جلوگیری کند. با استفاده از فناوری اطلاعات، خدمات دولتی باید به صورت آنلاین ارائه شوند تا نیاز به تعاملات غیررسمی کاهش یابد؛

با اجرای این پیشنهادات، کشورهای ایران و عراق می‌توانند گام‌های مؤثری در جهت کاهش فساد اداری برداشته و اعتماد عمومی را نسبت به نهادهای دولتی افزایش دهند.

۱. البهجي، عصام احمد (۲۰۱۴). الشفافية وأثرها في مكافحة الفساد الإداري. الإسكندرية: دار الفكر الجامعي.
۲. الأحمدى، على بن عايض (۲۰۱۵). تصور استراتيجي لدور منظمات المجتمع المدني في تعزيز الشفافية دراسة مقارنة منتدى الشفافية حالة دراسية. رسالة ماجستير. جامعة نايف العربية للعلوم الأمنية، المملكة العربية السعودية.
۳. الاماره، بشار محسن حسن (۲۰۱۲). دور السلطة التشريعية في مكافحة الفساد الوظيفي. رسالة ماجستير. جامعة. بين النهرين.
۴. الجميلي، رعد جاسم محمد (۱۴۰۱). ضمانات های تحقیقات اداری و اصل قانونی بررسی تطبیقی حقوق عراق، مصر و حقوق ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه ادیان و مذاهب.
۵. السعيدى، سهى خالد نازل (۱۴۰۱). مکانیسم های قانونی مجازات های کیفری مالی برای خطاهای اداری عمدی، مطالعه تطبیقی بین عراق و ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه ادیان و مذاهب.
۶. السوامی، هشام الهاشمی احمد (۲۰۲۰). القيود الإجرائية والشكلية لإصدار القرار الإداریة فی التشريع الليبي. رسالة ماجستير، جامعة الإسكندرية.
۷. السناری، محمد عبد العال (۲۰۱۵). نظام واحكام الوظيفة العامة والسلطة الإداریة والقانون الإداری فی جمهورية مصر العربية. القاهرة: دار النهضة العربية.
۸. الشلوی، سعودی بن شباب عبد العالی (۲۰۱۶). الشفافية ودورها في الحد من الفساد الإداری دراسة تطبيقية على وزارة العمل في مدينة الرياض. رسالة ماجستير. جامعة نايف العربية للعلوم الأمنية، المملكة العربية السعودية.
۹. الشلال، فرح جهاد عبد السلام (۲۰۱۹). موانع الترفيع لموظف الخدمة المدنية. مجلة مداد الادب (۱۶): ۲۳-۸۸.
۱۰. العبادى، هاشم فوزى. عبود، ماجد هاشم (۲۰۱۷). التخطيط الاستراتيجي للمؤسسات الصحية ودوره في تطوير رأس المال البشري. مجلة الغرى للعلوم الاقتصادية والإدارية كلية الإدارة والاقتصاد جامعة الكوفة ۲: ۱۷-۳۴.
۱۱. العبيدى، نور على عبود (۲۰۱۸). أخلاقيات الأعمال وانعكاساتها على الانضباط الوظيفي. مجلة تكريت للعلوم الإدارية والاقتصادية ۳ (۴۳): ۱۱۱-۱۸۸.
۱۲. العنزى، عوض خلف؛ الصالح، بسمة محمد (۲۰۱۸). إثر القيم والأخلاقيات الوظيفية على أداء الموظف العام في بعض المنظمات العامة في الكويت. بغداد: مطبعة الرشد.
۱۳. العزاوى، صعب عبد شيع (۱۴۰۱). تأثير دادگاه های اداری در جلوگیری از عوامل فساد در عراق و جمهوری اسلامی ایران (یک مطالعه مقایسه ای). پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه ادیان و مذاهب.
۱۴. القزازی، بدر محمد السيد إسماعیل (۲۰۱۵). دور الإدارة الإلكترونية في محاربة الفساد الإداری دراسة مقارنة بالفقه الإسلامی. الإسكندرية: دار الفكر الجامعي.
۱۵. القصاص، يسرى حسن (۲۰۱۴). الضوابط الجنائية لحرية الرأي والتعبير دراسة مقارنة. الإسكندرية: دار الجامعة الجديدة.
۱۶. الماسى، محمد؛ فاطمي، محمد حسين (۱۳۹۷). گزارش: پیشگیری و مبارزه با فساد. فراتحليل كیفی مطالعات فساد (مقالات فارسی)، مطالعات اقتصاد بخش عمومی (گروه مدیریت و تشکیلات). ناظران علمی: سبحانیان، محمد هادی و محمد قاسمی.
۱۷. المزروعى، مجيد عیال مجيد (۱۴۰۲). نقش نظارت قضایی در مقابله با فساد اداری در شهرداری های عراق و ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه ادیان و مذاهب.
۱۸. المحنه، محمد حاکم عزوز (۱۴۰۰). نظارت قضایی و اداری بر کاهش جرم رشوه در بین کارکنان دولت مطالعه تطبیقی بین قانون عراق و ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه ادیان و مذاهب.
۱۹. أمین، خالد سلیم (۲۰۲۱). المسؤولية التأديبية للموظف العام. رسالة ماجستير، جامعة الشرق الأدنى.
۲۰. ایمانی، حسین (۱۴۰۳). نظام مدیریت عملکرد کارکنان به مثابه ابزاری برای پیشگیری از فساد اداری. چشم انداز مدیریت دولتی، ۵۷: ۳۶-۶۱.
۲۱. براتی، امیرنظام (۱۳۹۸). حکمرانی خوب و مبارزه با مفسدات اقتصادی «بررسی حقوق ضد فساد در نظام ملی و بین المللی»، تهران، انتشارات مجد.

۲۲. بنیه، امیر صبیح (۱۴۰۰). رابطه بین فساد سیاسی و فساد اداری مطالعه ای در پرتو قانون عراق. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه ادیان و مذاهب.
۲۳. بهشتی، سید صمد؛ نوروزی، فاطمه (۱۴۰۱). مرور نظام‌مند مقالات مرتبط با فساد اداری بین سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۸ در ایران. پژوهش‌های راهبری مسائل اجتماعی، ۰۳: ۳۸-۰۱.
۲۴. پرتوی، اصغر؛ مرادی، عباس؛ رفیعی، ابوالفضل (۱۴۰۳). اولویت‌بندی مؤلفه‌های ساختاری فساد اداری در ایران معاصر. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۲۷: ۸۷-۱۰۹.
۲۵. تبارسوته، محمدسلیمان (۱۳۹۷). علل و پیامدهای فساد اقتصادی در اقلیم کردستان عراق. کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های کاربردی در مدیریت و مهندسی صنایع، ایران: تهران، ۰۱-۳۶.
۲۶. جعفر علی، سرکان (۱۳۹۸). بررسی جرم‌شناسی فساد اداری در نظام حقوقی عراق با ارائه راه‌های پیشگیرانه (با نگاهی به نظام حقوقی ایران و اسناد بین‌المللی). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه کردستان.
۲۷. جوهر محمد، مه‌ریوان؛ روحی، عباد؛ فرکیش، هانه (۱۴۰۲). مبارزه با فساد اداری در اقلیم کردستان عراق از منظر حکمرانی خوب. نشریه سیاست جهانی، ۱۲: ۲۴۷-۲۷۹.
۲۸. چراغی، بهاره (۱۳۹۸). شاخص ادراک فساد، دنیای اقتصاد، شماره ۴۸۲۰، چاپ ۹۸/۱۱/۱۶.
۲۹. داستان، زهرا؛ فروغی، فضل‌اله؛ صادقی، محمدهادی (۱۳۹۸). بررسی جایگاه مشارکت‌پذیری مردم در سیاست‌گذاری‌های پیشگیرانه ضد فساد اداری. فصلنامه علمی رهیافت پیشگیری از جرم، ۰۶: ۹۸-۱۲۰.
۳۰. رستمی، ولی؛ کبگانی، حسن؛ طالبی زاده، معین (۱۳۹۶). بررسی علل بروز و روش‌های پیشگیری از فساد اداری. فصلنامه علمی رهیافت پیشگیری از جرم، ۰۳: ۲۳-۴۹.
۳۱. زارعی، فاطمه (۱۳۹۶). اعمال اصل مستدل و مستند بودن آرا در نظام دادرسی اداری ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری.
۳۲. سعید، قاسم عموان (۲۰۱۴). الفساد المالي والإداري، المفهوم الأسباب آثاره، وسائل المكافحة. مجلة الدراسات التاريخية والحضارية ۱۸: ۲۱۰-۲۲۲.
۳۳. سعودی، نشوی علی (۲۰۱۷). مفهوم الفساد في الفكر الإسلامي. رسالة ماجستير. جامعة القاهرة.
۳۴. سیف زاده، علی (۱۳۹۷). مروری بر دیدگاه‌های جامعه‌شناختی در مورد فساد اداری. فصلنامه علمی رهیافت پیشگیری از جرم، ۰۱: ۷۳-۹۹.
۳۵. صفاء، جبار البدیری (۲۰۱۵). جرمه الكسب غير المشروع في التشريع العراقي. رسالة ماجستير، جامعة كربلاء.
۳۶. عبداللهی، افشین (۱۴۰۳). جایگاه تدابیر پیشگیرانه در سیاست جنایی ایران و عراق در قبال فساد اداری و مالی. دانشگاه کردستان.
۳۷. عبد اللطیف، سامر مؤید (۲۰۱۴). نحو استراتيجیة فاعلة لمكافحة الفساد الإداري في العراق. مجلة رسالة الحقوق ۱: ۱۱۶-۱۲۵.
۳۸. عبدالمحسن عبدالمحسن، علی شاکر (۱۴۰۲). نقش اصل شفافیت اداری در پیشگیری از فساد اداری مطالعه تطبیقی بین حقوق عراق و ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه ادیان و مذاهب.
۳۹. عسگری، نرگس؛ خزایی، احمدرضا؛ درویشی هویدا، یوسف (۱۴۰۳). پیشگیری از فساد اداری مالی در قانون ارتقای سلامت اداری و کنوانسیون مریدا. فقه جزای تطبیقی، ۳: ۱۴۵-۱۵۵.
۴۰. علی، خلیل احمد. (۲۰۱۸). سبل تمكين المجتمع المدني لتعزيز المساءلة والشفافية في الإدارة المحلية. مجلة أبحاث الجامعات العربية ۵: ۵۲-۶۵.
۴۱. علی علی، محمد حکیم (۱۴۰۲). نمونه‌هایی از تخلفات اداری کارمندان دولت در قوانین عراق و ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه ادیان و مذاهب.
۴۲. علیوی، علوی، کریم رحیم (۱۴۰۱). جرائم سازمان یافته مخل به مال عمومی از سوی کارمند و روش‌های معالجه آن در قانون عراق و ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه ادیان و مذاهب.

۴۳. عودة، لطيف هيثم (۲۰۱۶). الفساد وآليات الوقاية منه في إطار الاتفاقيات الدولية والقانون العراقي والمقارن. أطروحة دكتوراه. جامعة الموصل.
۴۴. قطيظ، عدنان محمد. (۲۰۱۶). مكافحة الفساد الإداري بمؤسسات التعليم قبل الجامعي في مصر بدال استراتيجيه مقترحة. مجلة دراسات عربية في التربية وعلم النفس ۶۹: ۲۵۱-۲۲۱
۴۵. محسنی، فرید (۱۳۹۰). پیشگیری از فساد اداری با تأکید بر فناوری اطلاعات. فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضائی، ۰۴: ۱۷۸-۱۳۹.
۴۶. محمد نور، وسام (۱۴۰۲). تأثیر دولت الکترونیک در جلوگیری از فساد اداری و مالی (بررسی تطبیقی وزارت دادگستری عراق و قوه قضاییه ایران). پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.
۴۷. محمد رسول، ثاودیر (۱۳۹۹). بررسی تطبیقی نظام رسیدگی به تخلفات اداری کارکنان دولتی در نظام‌های حقوقی ایرانی و عراق. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور استان تهران.
۴۸. مطر، عصام عبد الفتاح (۲۰۱۱). الفساد الإداری. الإسكندرية: دار الجامعة الجديدة.
۴۹. میرلوحی، سید علی؛ اسدی، انیس (۱۴۰۳). مقابله با فساد اداری مبتنی بر نظام فقهی-حقوقی جمهوری اسلامی ایران. دولت و حقوق، ۱۶: ۷۴-۴۹.
۵۰. موسوی فرد، سیدمحمدرضا؛ شمسی زاد، زهرا (۱۴۰۰). فساد و تخلفات اداری در ایران با تأکید بر آموزه‌های حقوق کیفری و جامعه‌شناسی جنایی. فصلنامه علمی آراء، ۰۴: ۱۳۱-۱۵۹.
۵۱. نزال نزال، فرقد مجید (۱۴۰۲). تنظیم قانون مقابله با تخلفات حرفه ای و اخلاق مناصب دولتی مطالعه تطبیقی حقوق عراق و ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه ادیان و مذاهب.
۵۲. یاری خواه، علی؛ قاید، محمد (۱۴۰۲). اولویت پیشگیری وضعی در جرایم کارکنان دولت، با تأکید بر جرایم مربوط به کارکنان زن. هفتمین کنفرانس ملی افق های نوین در علوم انسانی، اقتصاد، کارآفرینی، ایران: تهران، ۰۱-۲۵.

استناد:

زغیر عیدان، بتول. پورخاقان شاهرضایی، زینب، کریم رویعی، محمد سالم، شریف شاهی، محمد. نقش فساد اداری و سیاسی در افزایش جرایم کارکنان دولت در حقوق ایران و عراق. فصلنامه تحولات سیاسی اجتماعی معاصر ایران 1404 ،

<http://doi.org/10.30510/pscci.2025.278947.1005>